

Лариса ЙОВЕНКО

Інтерпретація образу Героя в шкільних підручниках з української літератури 1917 – 1920 рр. з позицій формування ідеї народності

Постановка проблеми. Сучасна суспільно-політична ситуація вимагає створення науково-теоретичного підґрунтя для формування патріота України, проведення ґрунтовного наукового аналізу національного та загальнолюдського факторів у структурі категорії «герой» як ідеальної особистості, з'ясування причин і наслідків її еволюції на різних етапах історії, що знайшло втілення в літературі, мистецтві, законодавчих і нормативних джерелах [6].

Ефективним засобом розвитку національної самосвідомості молоді, героїко-патріотичного виховання є шкільні підручники з української літератури, методично-змістове наповнення яких ілюструє особливості суспільно-політичного та культурного розвитку держави, погляди, моральні смаки їх упорядників. Різні педагогічні системи продукували підручники, що відображали актуальні у той чи інший історичний період освітньо-виховні завдання, які поставали перед школою.

Аналіз досліджень та публікацій. Важливими для дослідження проблеми образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках стали наукові розвідки вчених-педагогів, які розглядають актуальні питання різних напрямів виховання: В. Андрущенко, А. Афанасьєва, В. Барановського, І. Беха, В. Кременя, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, Е. Помиткіна та ін.

Вивченням історії розвитку шкільних підручників як соціально-педагогічного феномену займалися Л. Березівська, Л. Височан, О. Жосан, Я. Кодлюк, І. Смагін, О. Сухомлинська та ін.; проблемі становлення і розвитку навчальної книги з української літератури, національній спрямованості її змісту присвячені праці Л. Базиль, Н. Волошиної, Н. Кузьменко, Г. Токмань та ін.

Мета статті – розглянути зміст інтерпретації образу героя в підручниках з української літератури періоду УНР.

Виклад основного матеріалу. Революційні події 1917 р. – знищення самодержавства (лютий 1917 р.), створення Української Центральної Ради (березень – квітень 1918 р.) дали змогу активізувати роботу по створенню української національної школи. На Всеукраїнському вчительському з'їзді (5 – 6 квітня 1917 р., Київ), ініційованому Товариством шкільної освіти за головуванням І. Степенка, було прийнято постанови щодо національної системи освіти.

Однією з найважливіших проблем українізації школи було створення українських навчальних книг як необхідного засобу навчання та відображення змісту національної освіти. Саме шкільні підручники мали сприяти утвердженню українського мовного середовища, формуванню у молоді національної свідомості і гідності. Зміст навчальних предметів, що віддзеркалювався у навчальних книгах, мав базуватися на національному ґрунті та вміщувати рідномовний матеріал, спрямований на формування традиційних чеснот досконалої особистості.

З вересня 1917 р. почала вибудовуватися новітня концепція національної школи та відбуватися пошук підходів до створення вітчизняних підручників. Зокрема, у «Декларації Генерального секретаріату України» (від 29 вересня 1917 р.) йшлося про нагальну необхідність розробки проекту нової української школи на національних та демократичних засадах, а також про заходи, що передбачали підготовку фахівців та нових підручників, посібників українською мовою [2, с. 3].

Пріоритетними напрямками освіти періоду Української незалежної держави (що було сформульовано у циркулярі

Міністерства освіти від 5 серпня 1918 р. за №1709/16103) визначено орієнтацію на національну ідею, перехід на українську мову навчання, і це передбачало забезпечення шкільництва відповідними засобами навчання. «Українська національна школа, ця головна основа відродження народу, мусить бути особливо добре і завчасно забезпечена всім, що гарантує прямий і вільний перехід всякій українській дитині до самих верхів шкільного національно-виховного навчання... Тепер дітям цих шкіл, як і всіх інших, мусить бути дана можливість продовжувати далі освіту на українській мові і при тому в такій школі, де діти серед національного оточення виховали б почуття поваги й пошани до своєї рідної мови і батьківщини» [3, арк. 60].

Отже, відділ народної освіти планував у 1918 – 1919 навчальному році вивчення українознавства, у тому числі й української літератури. Серед низки заходів, що спрямовувалися на українізацію шкіл, було заплановано проведення з'їзду працівників середніх шкіл з метою реформування української школи. Важливою ділянкою роботи визнавалося видання українських підручників [3, арк. 74 зв.].

Розглянемо більш детально інтерпретацію образу героя в підручниках з української літератури періоду УНР.

Укладачі «Хрестоматії по українській літературі для народних вчителів, шкіл учительських та середніх і для самоосвіти», відзначаючи вагоме суспільно-політичне значення пам'яток українського письменства XI – XV ст., що відображають спільність традиції і духовні пріоритети упродовж століть, вважали їх благодатним матеріалом для відродження та формування національного почуття [7, с. 65].

Упорядники пропонували для вивчення уривки з літописних пам'яток XI – XV ст., серед яких: «Повість временних літ», «Слова о законѣ и благодати, Митроп. Иларіона», «Житія Феодосія Печерського, Нестора», «Поученія Володимира Мономаха», «Хождєнія» Даниїла Мниха», «Промови єп. Туровського Кирила», «Послання митроп. Климента пресвятому Хомі», «Волинський Літопис» та ін., – де описано історію українського народу, діяння князів, підкреслено роль християнської віри, освіти у становленні особистості, наголошено на таких її рисах, як релігійність, прагнення до знань, скромність, справедливість, співчутливість, доброта, щедрість до ближніх, вірність у коханні, любов до Батьківщини, засуджено пияцтво, невинувдану жорстокість навіть до ворога, лінощі [7, с. 65 – 83].

Окрім цього, підручник містить довідку про «Літопис» Самовидця та «Сказання про війну козацьку» Самійла Величка, які розтлумачуються як вагомі джерела для пізнання національного характеру української людини та особливостей її життя. Важливо, що в книзі презентовано саме ті фрагменти творів, що дають читачеві змогу усвідомити характер діяльності та поведінки величних синів українського народу.

Інформація про літописи подається й у підручнику С. Єфремова, який зауважує, що їх найкращі автори (Теодосій Печерський, чернець Яків, преподобний Нестор та ін.) підносили досконалу особистість та виконували важливу місію – навчати людей вірити в Бога, жити за його заповідями, аби досягнути Царства Божого, закликали використовувати як приклади для наслідування життя святих (князя Володимира, Бориса і Гліба, печерських святих та ін.). Окрім цього, привернуто увагу читача і до тих негативних явищ, які справіку засуджувалися в народі: «згадували вони часом і про ті неправди, що терпів простий народ – про хабарництво та здирство, про суди несправедні, що чинили народові князі та їхні слуги-тіуни. Видко з тих творів, що ці неправди й тоді допікали людям не згірш, як і за наших часів [4, с. 67].

Серед представників полемічного мистецтва, які відстоювали власну народність і церкву, С. Єфремов виділяє творчість І. Вишенського, який «вже тоді додумався до того, що аж згодом усі розумні та вчені люде ухвалили – що всі люди рівні і що найбільшої на світі пошани варта – проста, але трудяща людина» [4, с. 82].

С. Єфремов відзначав високий рівень розвитку науки в Україні в XVII столітті, зокрема створення та поширення шкільних навчальних книг, авторами яких були Лаврентій Зизаній, Мелетій Смотрицький, Памва Беринда, Інокентій Гізель, Іоанникій Галятовський, Петро Могила, Лазарь Баранович, Антін Радивилівський. «Як високо стояла вже тоді в нас наука, бачимо з того, що наших людей закликають і в Московщину, і там вони теж заводять школи, пишуть книги або виправляють старі, несуть світло науки та знання. Багато наших земляків віддало свої сили й хист на цю роботу, щоб і Москву привчити до науки... проти Москви наші люде були далеко освітніші, а через те й стали вони для неї вчителями та просвітниками», – констатує автор [4, с. 83 – 84].

Відаючи належне високій історико-педагогічній та культурологічній цінності літописів Самовидця, Самійла Величка та

ін., учений наголошує на надзвичайній талановитості автора «Історії Русів» та повчальному змісті самого твору, який вважає одним із джерел виховання української еліти, патріотів рідної землі. «Вона розказує, як наш народ завжди боровсь за свої вольности, за свої давні права, за те, щоб своїм ладом на свої землі жити. Розказуючи про це живо і палко, історія ця навчала так робити й своїх читачів і давала в життя наших гетьманів і інших людей приклади того, як треба служити рідному краю та його вольності обороняти. Не дивно, що цю історію дуже наші предки любили і її скрізь читали та з неї вчилися і переписували її...» [4, с. 92 – 93].

«Хрестоматія по українській літературі для народних вчителів, шкіл учительських та середніх і для самоосвіти» подає коротку довідку про автора «Слова о полку Ігоревім», якого характеризує як людину надзвичайно талановиту, «що оздобив його усіма фарбами тодішньої поезії й гарячим почуттям свого щирого серця, вельми прихильного до рідного краю» [7, с. 73].

Даючи оцінку пам'яткам давнього письменства, С. Єфремов в «Історії українського письменства» виділяє величний образ «Слова о полку Ігоревім», «великого поета старих часів» [4, с. 61] «віщого» Бояна, який, на думку вченого, був співцем героїчної слави княжої доби на зразок пізніших кобзарів та лірників. До таких натхненних співців, що прославляли своїх героїв, автор відносить і автора «Слова», який творить «по былинамъ» свого часу і якого літературознавець вважає «великим громадянином» [4, с. 64], «благородним патріотом» [4, с. 65] тощо. «Серце його билося в унісон з громадським серцем, боліло його горем та муками. Красу поетичної форми знав він, як поєднати з тими думками, що «...» повинні були сушити голови кращим синам свого часу в давній Русі. Любов до рідного краю та народу гарячим б'є джерелом з цього дивного твору і вкладає авторові чудові образи, вириває з уст прокльони гніву на людей, що гублять батьківщину» [4, с. 64]. Загалом літописців С. Єфремов вважає найкращими людьми, що відображали ідеологію свого часу, творили «політичні енциклопедії» і були спроможними піднятися над егоїстичними особистісними чи класовими інтересами й захистити національні, загальнонародні справи.

У «Хрестоматії по українській літературі для народних вчителів, шкіл учительських та середніх і для самоосвіти» детально аналізується українська народна поезія [7]. Укладачі навчальної книги підкреслюють її провідну роль у вихованні наших предків:

«Розумний чоловік знаходить тут свою рідну країну, свою батьківщину в найкращих її рисах і проявах, знаходить цілісний мир, надзвичайно барвистий, наче квітчаста нива на веселих Великодніх Святах» [7, с. 5].

Визнаючи велику духовну цінність народної словесності, її вагомі здобутки, віддзеркалення у фольклорних текстах народного духу, історії, подвигів, автори підкреслюють необхідність ґрунтовних знань усної народної творчості молодим поколінням українців. «Народна поезія має завжди суб'єктивну вагу, і тепер ще часом люди співають пісню з великою повагою, наче молитву, з глибоким почуттям і навіть плачем», – йдеться у книзі [7, с. 5]. На думку М. Сумцова, вивчення народної словесності не можна обмежувати лише читанням і поясненням, оскільки їй потрібно ще й заучувати напам'ять, «щоб міцно затвердити яскраве слово і м'яке почуття серця в обставинах сучасного народного світогляду» [7, с. 141].

Укладачі хрестоматії, добре усвідомлюючи фундаментальну вартість народних дум, їх морально-етичний і патріотичний зміст, вплив на розвиток нової української літератури, а саме на творчість М. Гоголя, Б. Грінченка, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, Т. Шевченка та ін., подають розширений огляд цього фольклорного жанру і пропонують власну класифікацію дум: думи про боротьбу Руси-України з татарами й турками; думи про боротьбу з поляками; думи сімейні, родинні; думи соціального змісту [7, с. 33 – 34].

Аналізуючи думи як фольклорний жанр, укладачі «Хрестоматії...» підкреслюють, що у цих творах зображено життя та подвиги «славнозвісних тогочасних діячів і такі їх вчинки, котрі глибоко захоплювали народні спочуття, «...» головні сторінки народнього життя, прилучені до поодиноких історичних, а частіш до цілком невідомих осіб, такі оповідання, в дійсність котрих мають віру усі слухачі» [7, с. 31]. Наголошується також на ролі матері і батька у вихованні українських лицарів (йдеться про твір «Дума про Івася Коновченка»), а також про ще одну моральну складову творів – товариство, побратимство, що існувало в козаків.

У книзі читаємо: «В думах є «...» належна мораль – товариська, єднання людей не по родинному зв'язку, а по загальності суспільних інтересів. З найбільшою силою ця мораль висловлена в думах про Хведора Безридного, «...» в піснях про Нечая. Тут в громаді головна опора, родина, батько й мати – свій козацький, товариський гурт, тут головний закон – загальний товариський звичай; тут відбилась

потреба суспільного єднання, як відгук такого єднання в самім житті, що одбилося не тільки в козацтві, але й в других формах побратимства ...» [7, с. 32 – 33].

У «Короткій історії українського письменства» С. Єфремов пропонує власну класифікацію творів, виділяє жанри усної народної словесності, серед яких – народний епос (казки, історичні пісні, думи, загадки й приказки) [4, с. 44]. В окремих розділах С. Єфремов виділив історичну народну поезію та її виконавців. Критик проводить аналогію дум з мелодикою «Слова о полку Ігоревім», які, на його думку, було «складено ... серед учасників подій, що певне на свої очі їх бачили й так гарно зуміли про них розповісти». Учений структурує думи й історичні пісні на декілька категорій: найстарші і новіші.

До найстарших віднесено твори, у яких ідеться про боротьбу з «невірними», з бусурменами, тобто мусульманськими народами-сусідами – татарами й турками. У них, на думку вченого, подаються зразки великої сили духу козаків, незмірної терплячості, незламного завзяття, здатності витерпіти найстрашніші муки та не підкоритися, не зрадити батьківщину. «Найкращий зразок такого лицаря в думках – то Байда (князь Вишневецький), що вистояв і перед муками, й перед світовими спокусами, однаково дужий та міцний духом і перед принадою султанської дочки-красуні, і почеплений ребром на гаку» [4, с. 107]. При цьому дослідник підкреслює, що не тільки представники козацької еліти були героями: «Ще більше в думках простих людей, яких навіть імення не подано, що так само твердо несуть свій хрест, не падаючи під ним: видно то теж була світова річ у нашому краю за тяжких отих часів» [4, с. 107].

До новіших дум і пісень С. Єфремов відносить твори, складені про боротьбу з Польщею та Російською імперією, про Хмельниччину, гайдамаччину та про початок Руїни тощо. Про образи героїв цієї доби вчений зазначає: «Народ знав і любив своїх героїв та привідців, як старий Хмель (Хмельницький), Нечай, Перебийніс та інші» [4, с. 109].

Розглядаючи образи «Думи про Ганжу Андибєра», у якій йдеться про занепад козацької держави, автор із сумом констатує: «Багатирі, оті «дуки-срібляники» напосіли вже всі дуги і лука:

Нігде нашому брату, козаку-нетязі, статя і коня попасть.

Минулась, одшуміла воля... І стало простому чоловікові, отому «козаку-нетязі», тільки згадувати минуле, опівуючи в сумних піснях, як «вражі пани, руські генерали, єретичні сини, край веселий, степ

широкий та й занепастили». Прийшла неволя і приборкала народ» [4, с. 110]. У цей період, на думку літературознавця, героїчні мотиви стають менш актуальними, натомість виникають пісні про панщину, про важке життя селянина-кріпака.

Отже, у підручниках періоду УНР підкреслено визначну роль народних дум як могутнього підґрунтя духовної культури, що значно вплинуло на формування й розвиток української класичної літератури. Разом із тим, навчальні книги позбавлені трактування образів цих фольклорних творів, що зумовлено недостатнім рівнем розвитку методичної науки, відсутністю досконалих підручників з української літератури в окреслений період.

Укладачі «Хрестоматії по українській літературі для народніх вчителів, шкіл учительських та середніх і для самоосвіти» підкреслюють енциклопедичність знань Г. Сковороди, називаючи його «мандрованою академією» та акцентують увагу на таких рисах «досконалої особистості» мислителя, як релігійність, доброчесність, працьовитість. У підібраних до вивчення уривках із творів філософа йдеться саме про ці якості, а також про необхідність жити за велінням серця, прагнути «мирного серця», «оживотворення душі», сумлінно виконувати свої обов'язки, що стає можливим лише за умови, коли людина займається «сродною» працею, тобто тією, до якої вона створена Богом, до якої «лежить» її душа [7, с. 130 – 133].

Високе оцінювання має спадщина Г. Сковороди в підручнику С. Єфремова. На думку літературознавця, саме через зв'язок його філософії із життям, можна знайти відповіді на найважливіші питання: якою має бути людина, в чому сенс її життя. Відзначаючи педагогічний талант мислителя, його прагнення поділитися своїм баченням світу і особистості в ньому, учений підкреслює найважливішу рису його вчення: «Сковорода навчав, що треба бути добрим, що насамперед треба самого себе дознати, і дознавши цуратись лихого й робити саме добро, «...» як по правді жити та людей любити» [4, с. 93 – 94].

Літературознавець С. Єфремов привертає увагу школярів до демократичних поглядів Г. Сковороди, який утверджував їх прикладом свого життя. Учений виокремлює основні дидактичні засоби філософа – живе слово, власний приклад, а також літературні твори. Велика заслуга «мудрого старчика», згідно з переконаннями літературознавця, у тому, що саме він започаткував гуманістичні ідеї («любити рідний край, усіх людей за людей мати і не цуратись простого народа» [4, с. 94]), які згодом знайшли своє продовження і розвиток у творчості І.

Котляревського, Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка та ін.

Таким чином, довершена особистість Г. Сковороди у підручнику С. Єфремова «Коротка історія українського письменства» трактується як віддзеркалення євангелієвського ідеалу людини, наповненої християнськими цінностями, відданої рідній землі, народу.

«Енеїду» І. Котляревського С. Єфремов вважав «дошкульним бичем свого сміху гостро вдарив по совісті земляків. Совість заговорила...» [4, с. 201]. Учений переконаний, що І. Котляревський не тільки збагатив українську літературу новими формами, прищепив їй народно-демократичний дух, а й здійснив соціальне реформаторство, оскільки торкнувся і сфери громадських стосунків. «Своїми творами він промовляє, що з мужиків такі само люде, як і з панства, і таке само вони мають право на добре життя і на своє власне щастя. Під сірою свитою щире людське серце б'ється, а під сільською стріхою живе справжня правда... Не на глум бере він потріпуваного мужика, – пише автор, – не на сміх, а на те, щоб поставити його за зразок правди і чесности. Котляревський немов розчинив широко двері до народа й показав його у всій красі...» [4, с. 124 – 125].

Великою заслугою І. Котляревського у книзі визнано те, що поема продемонструвала українцям чарівність і глибокодумність рідної мови, спонукала до спогадів про славетне, вільне минуле, яких багато в «Енеїді». Це й теплі згадки про твори народної поезії, історичні події, народних героїв, Січ, козацькі походи та ін.

Літературознавець чітко окреслює концепцію людини І. Котляревського, людини, яка покликана виконувати не абстрактну повинність заради рідної землі, а особистість з розвинутими громадянсько-патріотичними чеснотами, високим рівнем національної свідомості й гідності, здатної стати на захист її інтересів.

У навчальній книзі М. Грунського з приводу «Енеїди» йдеться, що це переробка відомої «Енеїди» Вергілія, хоча і може претендувати на оригінальність. Автор визнає яскраве національне забарвлення характерів богів і героїв, посиляючись на слова М. Костомарова, який визнавав не тільки достоїнства поеми, а й деяку тривіальність твору, що нібито виявилось у відразливих описах та хибній уяві про смішне [1, с. 4].

У підручнику «Коротка історія українського письменства» подано коротку оцінку діяльності П. Куліша. Крім того, на думку С. Єфремова, «він дав нашому письменству і перший роман («Чорна рада») та багато гарних оповідань («Орися», «Дівоче серце», «Гордовита пара»). ... Він був справжньою привідцею в нашому письменстві, стояв за Україну та

за народ, кликав його до світла науки, до правди, сумував, що «густий морок окриває пахарські хати», нагадував, що «пора поскидати невольникам пута» й забути братів «мужиками звати» [5, с. 151 – 152].

У «Хрестоматії» М. Грунського роману-хроніці «Чорна рада» приділено увагу у контексті недостатньої правдивості картин з історичної точки зору, хоча і визначено високу художність твору. Цікавими і типологічно правдивими названо деякі образи тогочасних діячів, зокрема Сомка, що, на думку автора підручника, органічно вписується в коло романтичного сюжету. Загалом у спадщині П. Куліша думка про єднання України з Росією є цілком природним явищем [1, с. 50 – 51].

Навчальна книга містить уривок із критичної статті Д. Дорошенка «Куліш як людина, громадянин і український письменник», де розкриваються полярні погляди митця на козаччину, козацький ідеал. «Бога свободи, особливо політичної, носив він довго у душі, і, певна річ, мусів захоплюватися козацьким ідеалом, як його змальовано в Гоголя і в піснях народних. Але жив у ньому й інший бог, котрий під старість витіснив першого... Сей то бог і наптовхнув його на запитання козацтву: що ти зробило з своєї волі? Старі шпаргали... показали Кулішеві його героїв не таким припадними й бездоганними, як малювала їх думка... Він силкується ще більше вчитатись в аннали козацької історії, тратить на це багато років і йому здається, що він знайшов правду козацтво і гайдамацтво – колючий будяк на українській історичній ниві» [1, с. 56]. Проте літературний критик закликає молоде покоління не судити П. Куліша за його помилки, зважаючи на ту вагому спадщину, яка «довго служитиме поколінням українського народу на добру науку і художню втіху» [1, с. 56].

Отже, творчість П. Куліша – видатного українського письменника, пропагандиста українського національного характеру, козацької звитяги і слави, – у підручниках окресленої доби розглянуто виключно у контексті літературного процесу, аналіз творів та образів відсутній.

Висновки. Таким чином, трактуючи художню літературу як відображення життєвих фактів, як показник громадського руху у їхньому змісті, автори проаналізованих підручників здійснюють огляд історії літератури та надихають читача на діяльність в ім'я Вітчизни. В основі їхніх концепцій літературного процесу – принцип громадського служіння письменства народу, розгляд творів української літератури через призму ідеї народності, любові до рідного краю, чистоти народної мови. Формується тип героя української літератури, який

виявляється у прагненні людини до свободи, її одвічному намаганні подолати мізерну буденність, невгамовному пошуку правди, запереченні кривди, насильства, пригнічення слабких, скривджених, знедолених, – все це зображувалося українським письменством в яскравій національній формі.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність вивчення проблеми. Подальшої розробки потребує використання інноваційних технологій навчання під час вивчення героїчного епосу українського народу в закладах загальної середньої освіти.

References:

1. Грунский Н. К. Хрестоматия новой украинской литературы. Киев: [Б. и.], 1919. 148 с.
2. Декларация Секретариату Центральной Ради. Вісти з Укр. Центр. Ради. 1917. Черв. (№ 10). С. 3.
3. До губернiальних i повітових народних (земських i міських) управ, до губернiальних i повітових комісарів справ освітніх та педагогічних рад вищих початкових шкіл. ЦДІАК України (Центр. держ. іст. архів, м. Київ). Ф. 707. Оп. 311. Арк. 60–68.
4. Єфремов С. Історія українського письменства / за ред. М. К. Наєнка. Київ: Femina, 1995. 538 с.
5. Єфремов С. Коротка історія українського письменства. 2-е вид. Київ: Криниця, 1918. 215 с.
6. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей i молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей i молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти i науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-06-16/4068/nmon_16062015_641.zip (дата звернення: 09.12.2017).
7. Хрестоматія по українській літературі для народних вчителів, шкіл учительських та середніх i для самоосвіти / уклад. М. Сумцов, М. Плевако, Д. Багалій. Харків: Союз, 1918. 152 с.

Transliteration of References:

1. Grunskij N. K. Khrestomatiya novoj ukrainskoj literatury`. Kyiv: [B. i.], 1919. 148 s.
2. Deklaraczi`ya Sekretari`atu Czentral`noyi Radi. Vi`sti z Ukr. Czentr. Radi. 1917. Cherv. (# 10). S. 3.
3. Do guberni`al`nikh i` povi`tovikh narodnikh (zems`kikh i` mi`s`kikh) uprav, do guberni`yal`nikh i` povi`tovikh komi`sari`v sprav osvi`tni`kh ta pedagogi`chnikh

- rad vishhikh pochatkovikh shki'l. CzDI`AK Ukraini (Czentr. derzh. i`st. arkhi`v, m. Kyiv). F. 707. Op. 311. Ark. 60–68.
4. Yefremov S. I`stori`ya ukrayins`kogo pis`menstva / za red. M. K. Nayenka. Kyiv: Femina, 1995. 538 s.
 5. Yefremov S. Korotka i`stori`ya ukrayins`kogo pis`menstva. 2-e vid. Kyiv: Krinicya, 1918. 215 s.
 6. Pro zatverdzhennya Konczepcz`yi naczi`onal`no-patri`otichnogo vikhovannya di`tej i` molodi`, Zakhodi`v shhodo reali`zaczi`yi Konczepcz`yi naczi`onal`no-patri`otichnogo vikhovannya di`tej i` molodi` ta metodichnikh rekomendacz`j shhodo naczi`onal`no-patri`otichnogo vikhovannya u zagal`noosvi`tni`kh navchal`nikh zakladakh: Nakaz Mi`ni`sterstva osv`ti i` nauki Ukraini vi`d 16.06.2015 r. # 641. URL: http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-06-16/4068/nmon_16062015_641.zip (data zvernennya: 09.12.2017).
 7. Khrestomati`ya po ukrayins`ki`j li`teraturi` dlya narodnikh vchiteli`v, shki`l uchitel`s`kikh ta seredni`kh i` dlya samoosvi`ti / uklad. M. Sumczov, M. Plevako, D. Bagali`j. Kharki`v: Soyuz, 1918. 152 s.

The Author

Yovenko Larysa,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor of the Department of Ukrainian Literature,
Ukrainian Studies and Teaching Methods,
Pavel Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine
E-mail: yovenko310@ukr.net

Abstracts

ЙОВЕНКО ЛАРИСА. Інтерпретація образу Героя в шкільних підручниках з української літератури 1917 - 1920 рр. з позицій формування ідеї народності. У статті розглянуто інтерпретацію образу героя в шкільних підручниках з української літератури 1917 – 1920 рр. Використовуючи метод аналізу, висвітлено особливості досконалої особистості з позицій формування ідеї народності. Виокремлено риси героя та виділено риси ідеалу людини на різних етапах розвитку вітчизняного словесного мистецтва у шкільних навчальних книгах означеної доби (прагнення людини до свободи, намагання подолати мізерну буденність, невгамовний по-

шук правди, заперечення кривди, насильства, пригнічення слабких, скривджених, знедолених та ін.).

Ключові слова: шкільний підручник з української літератури, образ героя, героїчна особистість, ідеальний герой, патріотизм, релігійність, мужність, героїзм.

ЙОВЕНКО ЛАРИСА. Интерпретация образа Героя в школьных учебниках украинской литературы 1917-1920 гг. с позиции формирования идеи народности. В статье рассмотрена интерпретация образа героя в школьных учебниках украинской литературы 1917-1920 гг. Используя метод анализа, выделены особенности совершенной личности с позиций формирования идеи народности. Детально рассмотрены черты героя и идеала человека на разных этапах развития отечественного словесного творчества в школьных учебных книгах обозначенного периода (стремление человека к свободе, желание преодолеть низменную будничность, ненасытный поиск правды, отрицание неправды, насилия, угнетения слабых, обиженных, обездоленных и т.д.).

Ключевые слова: школьный учебник украинской литературы, образ героя, героическая личность, идеальный герой, патриотизм, религиозность, мужественность, героизм.

YOVENKO LARYSA. Interpretation of the image of the Hero in school tutorials in Ukrainian literature 1917 - 1920 from the position of forming the people's ideas. The article deals with the interpretation of the image of the hero in school textbooks on Ukrainian literature from 1917 to 1920. The features of the hero are distinguished and the features of the ideal of the person are distinguished at various stages of the development of the national verbal art in the school books of a certain age (the desire of the person for freedom, the attempt to overcome the miserly routine, the relentless search for truth, the denial of wrongdoing, violence, the oppression of the weak).

Keywords: school textbook on Ukrainian literature, hero image, heroic personality, ideal hero, patriotism, religiosity, courage, heroism.

JOWENKO ŁARYSA. Interpretacja obrazu Bohatera w podręcznikach szkolnych z literatury ukraińskiej lat 1917 - 1920 z pozycji kształtowania idei narodowości. W artykule przedstawiono interpretację obrazu bohatera w podręcznikach szkolnych z literatury ukraińskiej lat 1917 - 1920. Wykorzystując metodę analizy, wyświetlono

właściwości doskonałej osobowości z pozycji kształtowania idei narodowości. Wyróżniono cechy bohatera i wydzielono cechy ideału człowieka na różnych etapach rozwoju ojczystej sztuki słownej w szkolnych książkach edukacyjnych wspomnianej doby (pragnienie człowieka do wolności, próby pokonania mizernej codzienności, poszukiwanie prawdy, zaprzeczanie krzywdy, przemocy, przygnębianie słabszych, skrzywdzonych itp.).

Słowa kluczowe: podręcznik szkolny z literatury ukraińskiej, obraz bohatera, heroiczna osobowość, idealny bohater, patriotyzm, religijność, męstwo, heroizm.